

Voorwoord

Talent is een woord, een bedenksel om prestaties en potentie van de mens te vatten. Door menselijk potentieel in woorden als wendbaarheid, intelligentie, uithoudingsvermogen, ruimtelijk inzicht en oog-handcoördinatie te vatten, wek je de suggestie dat daarin ook de aangrijpingspunten gelegen zijn om er iets mee te kunnen in het echte leven. Die controle over talent hebben we graag. Het is heel menselijk om de hobbelige weg langs de hoogte- en dieptepunten van een leven te willen controleren en te kanaliseren zodat 'het beste' eruit gehaald kan worden. Die neiging is heden ten dage leidend geworden in zo'n beetje alle aspecten van ons bestaan, zeker wanneer we het gaan organiseren. Of het nu gezondheidszorg, veiligheid, onderwijs of sport is.

Die menselijke neiging leidt ertoe dat we het omgaan met tegenslagen, met zaken die het toeval op ons pad gooit, met man en macht uit de weg proberen te gaan. Maar juist bij de ontwikkeling van een mens, en al helemaal als hij zich richt op sport, is om kunnen gaan met dat wat je niet kunt, beter zou moeten kunnen, anders zou moeten doen of zelfs helemaal niet meer zou moeten doen, een belangrijke vaardigheid.

Wat ik probeer te zeggen is dat je talent niet vaststaat. Het is aan jou om steeds nieuwe situaties op te zoeken die je helpen dat proces van ontdekken verder te brengen. Langzamerhand, na vallen en opstaan, wordt dan duidelijk waar het bij jou om draait als mens en als sporter, muzikant, ondernemer, werknemer, *you name it*.

De eerdergenoemde neiging om het talent te controleren en topprestaties te produceren, gaat voorbij aan de zoektocht van de jonge mens. Die gaat voorbij aan het kind dat woekerend met zijn nog onontdekte talenten van

binnenuit wil presteren en die bewijzen in de praktijk probeert te vinden die hem bevestigen dat hij op de goede weg is. Een enorm goede graadmeter daarvoor is inderdaad plezier – precies zoals dat wordt beschreven in dit boek.

Plezier is de thermometer waaraan je kunt aflezen of je op de goede weg bent: zelfs als het tegenzit, je een andere weg moet inslaan of je moet wachten tot je lichaam aankomt wat je vraagt van jezelf. Op die momenten van reflectie, alleen of met je coach, is de voldoening over de hobbelige weg en het plezier dat je hebt je leidraad bij de keuzes die je maakt over hoe je verdergaat. Je eigen keuzes. Want laten we vooral niet in de weg gaan lopen waar een talent zich ontwikkelt, maar ruimte bieden voor ontdekken, tegenslagen en plezier. Zo ontdek en ontwikkel je je eigen talenten. Tim en Michiel zijn vakmensen, die deze uitgangspunten hanteren in de praktijk en beschrijven in *De Talentformule*. Het boek is een *wake-up call* voor velen, in welke rol dan ook. Het laat zien dat we kinderen niet als volwassenen op zakformaat hoeven te behandelen om de selectie in winst om te zetten. Het laat zien dat uit talenten complete mensen ontstaan die in de sport blijven wanneer het antwoord op die eeuwige vraag ‘waarom doe je dit ook alweer’ niet is ‘omdat ik kampioen wil worden’ (dat wordt er maar één), maar ‘omdat ik het zo geweldig fijn vind om dit te doen’.

Mei 2021, Bruchem
Maarten Ducrot

Inhoud

1	Talent	8
1.1	Wat is talent?.....	14
1.2	Aanleg: nature en nurture.....	17
1.3	Het belang van plezier.....	23
1.4	De Talentformule.....	28
2	Leervermogen	32
2.1	Het geloof in ontwikkeling.....	37
2.2	De wil om te ontwikkelen.....	45
2.3	De vaardigheden om te ontwikkelen.....	48
3	Plezier	58
3.1	Ontwikkeling.....	63
3.2	Competentie.....	65
3.3	Uitdaging.....	67
3.4	Verbinding.....	70
3.5	Beweging.....	73
3.6	Autonomie.....	74
3.7	Plezier en winnen.....	77
4	Leervermogen x Plezier	82
4.1	Leervermogen geeft plezier.....	89
4.2	Plezier vergroot leervermogen.....	90
4.3	Verbeterde prestaties.....	93
5	Leervermogen zonder plezier	100
5.1	Prestatiedruk.....	105
5.2	Uitval.....	112
5.3	Doorgaan zonder plezier.....	117
6	Talentontwikkeling met plezier	122
6.1	Spelend leren.....	125
6.2	Breed ontwikkelen.....	131
6.3	Plezier stimuleren.....	140
	Eindnoten	157

1 Talent

De lange bal van Frank de Boer zweeft van linksachter kruislings over het veld, Jack van Gelder heeft opeens een voorgevoel en Nederland houdt zijn adem in. De kwartfinale van het WK '98 tussen het Nederlands elftal en Argentinië duurt officieel nog een halve minuut, de stand is 1-1. En dan etaleert Dennis Bergkamp zijn weergaloze talent. Met een fluwelen balgevoel en een fabelachtige controle plukt hij de bal uit de lucht, speelt hij verdediger Roberto Ayala door de benen en scoort hij de winnende goal met de buitenkant van de rechterschoen. Drie goddelijke aanrakingen en Nederland gaat naar de halve finale. Van Gelder schreeuwt het uit: "Dennis Bergkamp! Dennis Bergkamp! Dennis Bergkamp! Oooh!" Een iconisch sportmoment en een waanzinnig doelpunt. Zoals alleen Dennis Bergkamp dat kon, zou De Boer daar later over zeggen.¹ Een perfect moment, vindt ook de doelpuntenmaker zelf.² Een kunstwerk, met Bergkamp als 'meesterschilder' schrijven de kranten.³

Veertien jaar later brengt een andere sporter de commentator op vergelijkbare wijze in extase. Niet de 'non-flying Dutchman' – Bergkamp had vliegangst – maar de 'flying Dutchman' betovert Nederland met zijn talent. Tijdens de rekstokfinale op de Olympische Spelen van 2012 in Londen doet Epke Zonderland iets wat niemand anders op dat moment kan. Hij combineert drie zwaai-elementen met verschillende draaiingen in zijn oefening. Een Cassina-Kovacs-Kolman combinatie met ongekende moeilijkheidsgraad.⁴ Het lukt, Zonderland is op weg naar de eerste Nederlandse gouden medaille ooit op een individueel onderdeel.

In de momenten voor de allesbeslissende afsprong wordt commentator Hans van Zetten gek van opwinding. “Dubbele salto, de flying Dutchman!” Zoals de bal van Frank de Boer over het veld zweefde, vliegt Zonderland door de lucht. En weer kijkt Nederland ademloos toe. Hij landt, het poeder stuift op van de mat en Zonderland balt zijn vuisten boven zijn hoofd. De ontlading bij Van Zetten: “En hij staat! Ik sta! Het is ongekend! Epke Zonderland heeft hier de oefening van zijn leven geturnd! Hij staat! Iedereen en ik sta ook! Ik ga helemaal uit mijn dak!” Later zou Van Zetten zeggen dat Zonderlands prestatie hem in zo’n staat van euforie bracht, dat hij buiten zichzelf trad.⁵

Op zulke historische sportmomenten is talent een geschenk. *Nature’s gift to society*, wordt talent dan ook wel genoemd.⁶ Wanneer topsporters hun unieke talent op beslissende momenten laten zien, schrijven ze geschiedenis. De getalenteerden zijn helden en de wereld kijkt toe. Talent brengt ons dan niet alleen in een staat van euforie zoals dat gebeurde bij Van Gelder en Van Zetten, het kan ook motiveren en inspireren. Zonderlands successen droegen eraan bij dat het aantal turnende kinderen tussen de 7 en 15 jaar in de periode na zijn gouden medaille steeg van 23 duizend naar ruim 30 duizend.⁷ De foutloze techniek die Dennis Bergkamp ook op de trainingen bij Arsenal liet zien, motiveerde en inspireerde zijn jongere teamgenoot Robin van Persie, die zei: “Ik wilde zoals Bergkamp zijn.”^{8 9}

Maar talent staat niet altijd synoniem voor historische prestaties. Sommige toptalenten winnen maar heel weinig. Neem bijvoorbeeld tennisser Nick Kyrgios en Formule 1-coureur Nico Hülkenberg. Kyrgios is door tennislegende John McEnroe omschreven als het grootste talent van de afgelopen jaren. Toch heeft het Australische enfant terrible nog nooit een Grand Slam gewonnen.¹⁰ Hülkenberg is volgens voormalig wereldkampioen Fernando Alonso een van de grootste racetalenten ooit. Maar ook de Duitse coureur rijgt de prijzen zeker niet aaneen. Sterker nog,

hij heeft in bijna 180 races in de 'koningsklasse' nog nooit op het podium gestaan.¹¹ Slechts een handvol sporters die 'talentvol' worden genoemd, is zo succesvol als Bergkamp of Zonderland. De meesten van hen zullen nooit een WK-kwartfinale beslissen of een gouden olympische medaille winnen.

Vaker wordt het label 'talent' gebruikt om de *potentie* van een sporter te benadrukken. Om aan te geven dat de sporter in de toekomst in staat moet zijn tot topprestaties. Topprestaties die nog geleverd moeten worden, maar zich al aankondigen aan een firmament van hoge verwachtingen. En dat label 'talent', met alle aandacht en verwachtingen van publiek en media, kent een aantal schaduwzijden. Sporters kunnen in de knoop zitten met hun talent of het als een last ervaren. Sommige sporters lossen de belofte van hun talent nooit in en blijven eeuwige talenten, anderen wordt zelfs verweten hun talent te verspillen.

Een sporter die 'in de knoop' zat met zijn talent is Thiemo de Bakker. In 2006 was De Bakker nog de eerste Nederlandse juniorenkampioen van het prestigieuze Wimbledon. Als een van de grootste tennistalenten van Nederland werd hem een gouden toekomst voorspeld. Maar die toekomst bleef uit. En toen was het oordeel hard, zijn carrière werd bestempeld als een 'worsteling'.¹² Degene die deze worsteling het meest treffend verwoordde, was De Bakker zelf. Toen hij zichzelf dat jaar terugvond in de krochten van het professionele tennis op de 242ste plek op de wereldranglijst, zei hij over zijn eigen spel: "Ik had elke wedstrijd moeten winnen, maar vond toch een manier om te verliezen."¹³

Soms is het label talent zelfs een 'last' voor topsporters. Toen Jamile Samuel op vijftienjarige leeftijd tweede werd bij de 200 meter op het NK atletiek voor senioren, stond ze plots bekend als het grootste sprinttalent van Nederland. 'Een wonderkind', schreef *de Volkskrant*.¹⁴ Samuel legde later uit dat het een heftig moment was: er brak een nieuwe tijd aan, waarin

ze niet meer gewoon plezier kon hebben in het hardlopen. De druk nam toe.¹⁵ Op vergelijkbare wijze was Michaëlla Krajicek ooit het grootste talent in het Nederlandse vrouwen tennis. Tot haar achttiende won ze bijna alles wat ze kon winnen.¹⁶ Ze werd nummer één van de wereld bij de junioren en stond als tiener in de kwartfinales van Wimbledon. Maar haar achternaam, het tennistalent dat in de familie Krajicek lijkt te zitten, werd vaak omschreven als een 'loden last' van hoge verwachtingen.¹⁷ Net Thiemo de Bakker heeft ook Michaëlla Krajicek uiteindelijk vaak geworsteld met haar talent.

Sommige sporters blijven een 'eeuwig talent'. Zoals voetballers Bojan Krkic en Freddy Adu vaak eeuwige talenten zijn genoemd. De Spaans-Servische Bojan voetbalde vanaf zijn achtste op La Masía, de jeugdopleiding van FC Barcelona, waar hij meer dan 800 doelpunten maakte, ongeveer 3,5 per wedstrijd. Hij schoot er alle records aan diggelen en debuteerde in de hoofdmacht op zijn zestiende onder hoofdtrainer Frank Rijkaard. "Een speciale voetballer", vond deze.¹⁸ De Amerikaans-Ghanese Freddy Adu maakte zijn profdebuut al op zijn veertiende, als jongste speler ooit in de Major League, de hoogste divisie in de VS. Hij sloot meteen een sponsordeal met Nike ter waarde van 700 duizend dollar. De nieuwe Pelé, dacht NRC, het grootste talent ter wereld dachten de Amerikanen.¹⁹ Maar zowel Bojan als Adu heeft zijn voetbalbelofte nooit kunnen inlossen. Beiden kwamen in hun grillige carrières kort voorbij op de Nederlandse velden. Bojan speelde op huurbasis bij Ajax, maar mocht na een jaar alweer vertrekken. Hij kwam daarna nog uit voor Stoke City, Mainz 05, Deportivo Alavés en Montreal Impact, maar scoorde nergens meer dan zeven keer in één seizoen. Adu mocht op vijftienvijftigjarige leeftijd meetrainen met AZ, maar verdiende er geen contract. Hij versleet in totaal dertien clubs, waaronder obscure verenigingen als KuPS in Finland en Çaykur Rizespor in Turkije. Ook hij scoorde nergens meer dan zeven keer in één seizoen. Uiteindelijk zijn

Bojan en Adu bekend geworden als voetbalnomaden die nergens aan de hoge verwachtingen konden voldoen.

Ten slotte kan een sporter talent ook ‘weggooien’ of ‘verspillen’. Dat is de Italiaanse spits Mario Balotelli vaak verweten. Hij vond regelmatig het net voor topteams als Internazionale, AC Milan, Liverpool en de *Azzurri*, het Italiaanse nationale elftal. Dat schoot hij in 2012 nog hoogstpersoonlijk met twee doelpunten naar de finale van het EK. Maar hij gooide ook dartpijlen naar jeugdspelers; zette zijn badkamer in brand toen hij binnenshuis vuurwerk afstak; en werd vier wedstrijden geschorst toen hij een tegenstander tegen het hoofd trapte. Niet alleen een wonderkind, maar ook een probleem- en zorgkind, concludeerden de media.²⁰ Steven Gerrard, ploeggenoot bij Liverpool, was nog harder in zijn oordeel en noemde Balotelli “a spectacular waste of talent”.²¹ Ook de Italiaanse bondscoach Roberto Mancini verweet Balotelli zijn talent te vergooien, en daarmee zijn uitzonderlijke potentie te verspillen.²²

Als sporters met talent ook *niét* kunnen presteren; als ze met hun talent in de knoop kunnen zitten; ze het label ‘talent’ als een last kunnen ervaren; ze eeuwige talenten kunnen zijn; of zelfs hun talent kunnen verspillen, wat is talent dan nog?

Dat vroegen wij ons af in de winter van 2019, in een vakantiehuisje in de bossen bij Zeist – uiterekend op een adres aan de Sportlaan. Vanaf dat moment zijn wij op zoek gegaan naar het antwoord op die vraag. We hebben ons ondergedompeld in alles wat met talent te maken heeft – we zijn de wetenschap ingedoken, zijn met verschillende topsporters in gesprek gegaan, en hebben nóg meer sportnieuws gelezen dan we al deden – om weer boven water te komen met een duidelijke boodschap: het belangrijkste maar vergeten kenmerk van talent is plezier. Er is een gebrek aan waardering voor plezier in de (top)sport, terwijl het essentieel is voor

talentontwikkeling en topprestaties. Om talent te ontwikkelen moeten we plezier dus centraal durven te stellen.

1.1 Wat is talent?

Talent wordt door iedereen anders uitgelegd. We hebben allemaal wel een vaag, intuïtief idee van wat talent betekent, van wie talentvol is en wie niet. Maar het is moeilijk om het begrip ‘talent’ precies te omschrijven.

Meestal omschrijven we talent op twee manieren. In de eerste betekenis staat talent voor *prestaties*. Dan is het een synoniem voor een zeer bekwame, begiftigde sporter die uitzonderlijk presteert²³, voor iemand als Dennis Bergkamp en Epke Zonderland. Wanneer je wint, heb je talent en vice versa; wanneer je talent hebt, zal je winnen.²⁴ In die trant zei topkeeper Gianluigi Buffon ooit: “Talent is pas meetbaar na je carrière.”²⁵

In de tweede betekenis staat talent voor *potentie*. Dan noemen we sporters talentvol wanneer ze al op jonge leeftijd beter zijn dan hun leeftijdsgenoten, omdat ze daarmee de potentie hebben om uit te groeien tot topsporters. Dat is het label ‘talent’ dat sporters als Thiemo de Bakker en Michaëlla Krajicek op jonge leeftijd kregen opgedrukt maar nooit helemaal hebben kunnen waarmaken.

Ook wetenschappers leggen in hun definities van talent vaak de nadruk op prestatie of potentie. De beroemde Canadese onderwijspsycholoog Francoys Gagné, die 40 jaar lang onderzoek deed naar begaafdheid en talent, definieert talent als ‘de buitengewone beheersing van systematisch ontwikkelde vaardigheden.’²⁶ Zo’n definitie betekent dat een sporter pas getalenteerd is wanneer deze bekwaam is. Dat Bergkamp en Zonderland pas talent hadden toen ze buitengewoon goed waren in voetbal en turnen, toen ze buitengewoon goed presteerden. Niet alle talentwetenschappers